

Literackie reprezentacje historii:
świadectwa – mediatyzacje – eksploracje

Profesorowi Stefanowi Zabierowskiemu

NR 3113

Aleksandra Dębska-Kossakowska
Beata Gontarz
Monika Wiszniowska

Literackie reprezentacje historii: świadectwa – mediatyzacje – eksploracje

Redaktor serii: Studia o Kulturze
Dobrośława Wężowicz-Ziółkowska

Recenzent
Joanna Rusin

Spis treści

Słowo wstępne (<i>Aleksandra Dębska-Kossakowska, Beata Gontarz, Monika Wiszniowska</i>)	7
Świadectwa	
<i>Aleksandra Dębska-Kossakowska</i>	
Wprowadzenie	13
Upadek Paryża	14
Doświadczenie wojny w tekstach krytycznych Gustawa Herlinga-Grudzińskiego	39
Świat historią podszyty	65
Mediatyzacje	
<i>Beata Gontarz</i>	
Wprowadzenie	83
Ekfrazja fotografii. <i>Zagłada</i> Piotra Szewca	86
„Archeologia fotografii”. <i>Finis Silesiae</i> Henryka Wańka	116
Fotografia i postpamięć. <i>Zimno</i> Piotra Czakańskiego	143
Eksploracje	
<i>Monika Wiszniowska</i>	
Wprowadzenie	167
„Historycy bez patentu”	172
Wobec <i>Zagłady</i>	200
Od terażniejszości do historii	216
Rewindykacje. Przeciw upraszczaniu historii	225
Zestawienie wykorzystanych źródeł	239
Indeks nazwisk	251
Summary	259
Résumé	260

Słowo wstępne

Przez ostatnie dziesięć czy może piętnaście lat obserwujemy wzmożone zainteresowanie przeszłością. Dlaczego tak się dzieje? Być może rację ma Peter Novick, który zauważył, że „o tym, co pamiętamy z przeszłości, decydują nasze dzisiejsze problemy”¹. Z pewnością szybkie zmiany cywilizacyjne, jakie stały się naszym udziałem, brak poczucia stabilności świata, co rusz wstrząsanego konfliktami, ale też zwyczajnie potęgująca się szybkość życia sprawiają, że coraz częściej zwracamy się ku przeszłości. Jak pisze Pierre Nora: „[...] zawrotne tempo zmian powoduje, że świat stał się dla nas nieprzewidywalny [...], a niepewność przyszłości powoduje, że zwracamy się ku przeszłości”². Ów powrót do przeszłości „nie pozostaje w sprzeczności ze skargami na utratę świadomości historycznej czy zbiorowej pamięci”³. Żyjemy przecież w „epoce posthistorycznej”, w czasie, kiedy twierdzenie, iż można uczyć się od historii, straciło moc przekonywania, a współczesny człowiek Zachodu nie chce już być obciążony jakimiś szczególnymi zobowiązaniami wobec przeszłości. Jednak świat współczesny, paradoksalnie, nadal eksploatuje wiedzę historyczną, której dziś jest już być może więcej niż kiedykolwiek.

Niniejsze opracowanie powstało z zamiarem dopisania kolejnego rozdziału do budzącej coraz szersze zainteresowanie w kręgach literaturoznawców problematyki przedstawiania historii w literaturze współczesnej. Nie stanowi ono próby chronologicznego czy syntetyzującego uporządkowania zmian, jakie

¹ J. ŻAKOWSKI: *Rewanż pamięci*. Warszawa 2002, s. 24.

² Ibidem, s. 61.

³ A. VAN DEN BRAEMBUSSCHE: *Historia i pamięć: kilka uwag na temat ostatnich dyskusji*. W: *Historia. O jeden świat za daleko?* Wstęp, przeł. i oprac. E. DOMAŃSKA. Poznań 1997, s. 101.

nastąpiły we wzajemnym uwikłaniu literatury i historii w ciągu ostatniego stulecia. Naszym zamiarem jest rozpoznanie literackich reprezentacji historii w wybranych tekstach polskiej literatury XX i XXI wieku.

Wiek XX przyniósł zasadniczą zmianę w stosunku do rozumienia, założeń czy powinności historii. Nie bez przyczyny został nazwany przez historyków wiekiem totalitarnej hańby⁴. Dwie rzezie wojen światowych, w szczególności powstanie obozów koncentracyjnych i Holocaust nie tylko na trwałe przewartościowały myślenie o procesach historycznych, ale także stały się przyczyną niewystarczalności dotychczasowych sposobów opowiadania o świecie, a tym samym poszukiwania przez pisarzy nowych form literackiego opisu rzeczywistości. Książka ta ma na celu ukazanie, jak bardzo różnią się od siebie sposoby prezentowania historii – zarówno jako tematu, jak i zadania czy wyzwania pisarskiego. Co wydaje się interesujące, różnice te nie tylko wynikają ze zmian, jakie w omawianym okresie nastąpiły w podejściu do rozumienia samej historii, nie są jedynie skutkiem wyrazistych przemian w dyskursie filozoficznym czy teoretycznoliterackim. Choć wpływ tych zmian jest niezaprzeczalny, wynikają one przede wszystkim z indywidualnych doświadczeń, osobistych spotkań z historią „spuszczoną z łańcucha”. Wielka narracja historii zmieniła się z domeny zbiorowości w wielowymiarowy strumień o licznych indywidualnych centrach. Niniejsza książka jest kolejną ilustracją tego procesu.

Wszelkie podejmowane przez literaturę próby zrozumienia nieodległej przeszłości wiążą się z koniecznością uwzględnienia i negocjowania wyborów i epistemologicznych, i retorycznych⁵. Zestawiamy wybrane przykłady, w których wydarzenie historyczne lub przebieg historii przedstawiane są w określonym aspekcie

⁴ H. ARENDT: *Korzenie totalitaryzmu*. Przeł. M. SZAWIEL, D. GRINBERG. Warszawa 1993.

⁵ Pisała o tym zagadnieniu V. TOZZI w artykule: *Przywileje świadectwa. Historia, pamięć i literatura w sporach o konstruowanie nieodległej przeszłości*. Przeł. E. i J. ZIĘBA. „Teksty Drugie” 2010, nr 6.

ontologicznym, aksjologicznym, epistemologicznym. Wybrałyśmy różne odmiany dyskursywne, w których dochodzi do realizacji opisywanego tematu, aby zanalizować formalne i etyczne konsekwencje pisarskich wyborów.

W przywoływanych przez nas tekstach historia – zarówno ta przez duże „H”, jak i ta rozumiana jako prywatna, biograficzna opowieść – jest zawsze uprzednia w stosunku do opowieści, stanowi zacyzn rozmaitych form jej uświadomienia i utrwalenia.

W części pierwszej: *Świadectwa* Aleksandra Dębska-Kossakowska na podstawie wybranych zapisków dziennikowych Andrzeja Bobkowskiego, Józefa Czapskiego, Gustawa Herlinga-Grudzińskiego wskazuje na tekstualne ślady historii w perspektywie jednostkowego doświadczenia. Przedmiotem analizy stają się: historyczny moment rozpadu etosu kultury europejskiej po drugiej wojnie światowej oraz ukazanie indywidualnych reakcji na rozpoznanie nowej sytuacji historycznej, społecznej i kulturowej. Analizie poddane zostają również przykładowe, niefikcjonalne opowiadania Herlinga-Grudzińskiego, w których wydarzenie bądź przebieg historii wyraźnie kształtuje strukturę narracyjną i kreację świata przedstawionego.

W części drugiej: *Mediatyzacje* Beata Gontarz rozpatruje obecność historii w fikcji powieściowej. Cezurę historycznoliteracką stanowi przełom roku 1989. Przykłady powieści Piotra Szewca, Henryka Wańka, Piotra Czakańskiego pozwalają na sformułowanie założenia o zapośredniczonym charakterze przedstawiania historii, a mianowicie poprzez narratywizację ocalałych śladów przeszłości, jakimi są zdjęcia i albumy fotograficzne, nazwy własne, porządek topograficzny. Za podstawę wyboru utworów służy wykorzystanie fotograficznego medium (fikcyjnego lub faktycznego) do skonstruowania świata przedstawionego i do poprowadzenia opowieści, dla których wspólny kontekst stanowi druga wojna światowa jako destrukcyjny punkt odniesienia w planie losów zbiorowych i indywidualnych. Każdy przykład ilustruje zarazem odmienny sposób literackiego opracowania fotografii: obecnej jedynie w porządku dyskursu (*Zagłada*), wprowadzonej do świata przedstawionego (*Finis Silesiae*) lub pozo-

stającej pozapowieściowym śladem / świadectwem istnienia poszczególnego (*Zimno*).

Przedmiotem rozważań Moniki Wiszniowskiej w części trzeciej: *Eksploracje* są współczesne relacje reporterskie, w których poruszane tematy dotyczą trudnych i nierzadko kontrowersyjnych aspektów historii, zarówno nieco dawniejszej, jak i dziejącej się na naszych oczach. Ta odmiana prozy staje się dziś ważnym terenem spotkania między naukowym dyskursem historycznym a literacką rekonstrukcją dawnej rzeczywistości poprzez pamięć. Reporterów interesuje to, co dzieje się na przecięciu drogi ludzkiego życia z drogami historii. Odkrywają człowieka, rzeczywiste biografie, przez które – jak w soczewce – widzimy zbiorowy los. Książki takich autorów, jak: Hanna Krall, Małgorzata Szejnert, Wojciech Jagielski, Wojciech Tochman czy Włodzimierz Nowak, przynoszą zróżnicowaną refleksję nad odmianami doświadczenia i rozumienia historii. Jedne oglądają współcześnie nam dziejącą się historię w szerokiej perspektywie, próbują odnaleźć jakieś spójne zasady, które nią kierują (Jagielski), inne interpretują przeszłość dostępną w pamięci ofiar tak dramatycznych wydarzeń, jak zagłada czy ludobójstwo, przeszłość zapośredniczoną przez doświadczenia ludzi, którzy ją przeżyli (Krall, Tochman), jeszcze inne stanowią dziś ważny głos w reinterpretowaniu przeszłości (Szejnert, Nowak). Wszystkie natomiast – wykorzystując osobisty aspekt jednostkowego doświadczenia, konfrontację punktów widzenia i dramatyzm docierania do trudnej prawdy – kształtują nowe, interesujące oblicze literatury świadectwa.

Aleksandra Dębska-Kossakowska
Beata Gontarz
Monika Wiszniowska

Indeks nazwisk

- Adorno Theodor 203
Ankersmit Frank 83, 84, 85, 113,
162, 171, 174, 239
Antczak Jacek 178, 246
Antonioni Michelangelo 134
Arendt Hannah 8, 239
Ares Philipe 197, 239
Arnsztajnowa Franciszka 206, 210
Atget Eugéne 108
Augustyniak Alicja 150, 241
- Babuchowska Ewa 153
Bacon Francis 34,
Baczyński Andrzej ks. 153
Balbus Stanisław 93, 177, 246, 249
Balcerzan Edward 21, 239
Barthes Roland 103, 105, 125, 138,
141, 156–161, 174, 239
Bartoszewski Władysław 145, 146,
147, 239, 240
Basajew Szamil 219
Baudelaire Charles 18
Bauer Zygmunt 167, 221, 239
Bazin André 104, 239
Belting Hans 114–115, 239
Bender Sara 152, 244
Bernacki Marek 106, 239
Białoszewski Miron 54
Bielska-Krawczyk Joanna 31, 42, 239
Bieńczyk Marek 164, 209
Bienek Horst 118
Bieńkowska Ewa 59, 65, 239
Billault Allan 96
Blajer Wojciech 151, 245
Błoński Jan 60, 62, 201, 239
- Bobkowski Andrzej 9, 14, 15, 22, 23,
24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33,
37, 38, 51, 52, 53, 240, 241
Boczkowska Magdalena 158, 240
Bojarska Katarzyna 163, 164, 244
Bolecki Włodzimierz 18, 57, 66, 67,
94, 109, 114, 177, 240, 245, 246,
248, 249
Bonnard Pierre 17
Borowski Tadeusz 54, 60, 190
Bortnowska Halina 184
Brandys Marian 168
Braudel Fernand 173, 217, 236, 240
Brodzka Alina 183, 247
Brogowski Leszek 136, 156, 240
Bryl Mariusz 115, 239
Brzezińska Martyna 24, 240
Buber Martin 196
Bułhak Jan 125
Burgin Victor 160
Burska Lidia 183, 247
Buryła Sławomir 60, 181, 240
Buyko Bolesław 17
- Caillois Roger 15, 18, 19, 240
Cencora Arkadiusz 125
Cezanne Paul 17
Chciuk Andrzej 112
Chmielewska Katarzyna 207, 247
Chodorska Jolanta 150, 241
Clifford Charles 141
Clüver Claus 94
Collingwood Robin George 195
Conrad Joseph 32
Corot Jean-Baptist Camille 34

- Cybis Jan 18
 Czakański Piotr 9, 85, 86, 143–164, 240
 Czapliński Marek 119
 Czapliński Przemysław 113, 178, 208–210, 240, 243
 Czapski Józef 9, 14, 15, 17, 18, 19, 22, 25, 26, 36, 38, 39, 240
 Czartoryska Urszula 136, 156, 240
 Czermińska Małgorzata 67, 95, 188, 192, 240
- Danilewicz-Zielińska Maria 32, 44, 240
 Dańda Józef 125
 Delaperrière Maria 23, 61, 170, 171, 182, 186–187, 203, 205, 240
 Dichter Wilhelm 164
 Dłuski Wiktor 84, 245
 Doktor Jan 196
 Dolatowska Krystyna 15, 240
 Domańska Ewa 7, 83, 162, 174, 175, 194–196, 198, 239, 241, 242, 245, 248
 Drewnowski Tadeusz 60, 241
 Dutka Elżbieta 118, 125, 140, 241
 Dybciak Krzysztof 59, 61, 241
 Dziadek Adam 20, 23, 93, 94, 95, 96, 240, 241, 246, 249
- Eaglestone Robert 185–186, 199, 211
 Eco Umberto 90, 241
 Edelman Marek 186, 210, 206
 Egelking Barbara 182, 241
- Filostrat Starszy 92, 95–97, 98–99, 241, 246
 Fink Ida 209
 Forajter Wacław 85, 247
 Foucault Michel 142, 221, 222, 241
 Frank Hans 146
 Fryde Ludwik 55
- Fukuyama Francis 173
- Gaddamer Hans Georg 208
 Geetz Clifford 234
 Giedroyc Jerzy 22, 33, 37, 241
 Gierymski Aleksander 17
 Gillis John R. 175
 Glensk Urszula 241
 Głowala Wojciech 59, 79, 241
 Głowiński Michał 42, 90, 164, 207, 243, 247, 249
 Goebbels Joseph 131
 Gogler Paweł 90, 92, 96, 242
 Goldman Gołda 144, 148
 Goldman Layka 144, 149
 Gołębiwska Maria 103
 Göring Hermann 131
 Gorzkowski Albert 91, 97, 242
 Gosk Hanna 174, 199, 236, 242, 248
 Graziani Françoise 99, 248
 Grinberg Daniel 8, 239
 Grodzicki August 17, 242
 Gromek Joanna 118, 246
 Gross Irena 176
 Gross Tomasz 176, 183, 209
 Grützmacher Łukasz 175, 245
 Grynberg Henryk 201, 207, 208, 242
 Gutman Israel 152, 244
- Haupt Zygmunt 112
 Heath Stephen 160
 Hedemann Oskar 95, 246
 Heffernan James A.W. 94, 242
 Hegel Georg Wilhelm Friedrich 208
 Hejmej Andrzej 93, 246, 249
 Hen Józef 112
 Herling Marta 36, 241
 Herling-Grudzińska Krystyna 31, 33
 Herling-Grudziński Gustaw 9, 13, 14, 15, 18, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48,

49, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60,
 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69,
 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78,
 79, 80, 192, 242
 Hilsbecher Walter 59, 242
 Hirsch Marianne 163–164, 183, 242
 Hitler Adolf 118, 131
 Hodys Włodzimierz 122
 Homer 92
 Horacy 97
 Horodecka Magdalena 218, 224, 242
 Huserl Edmund 242

 Iwaszkiewicz Jarosław 229

 Jacquet Rob 136
 Jagielski Wojciech 10, 168, 170, 173,
 181, 182, 190, 193, 195, 199–
 200, 217–224, 242
 Jamrozek Stanisław ks. 151, 242
 Jan Kazimierz 22
 Jarzębski Jerzy 219, 234, 236, 243
 Jasiński Bruno 23
 Jasińska-Wojtkowska Maria 75, 243
 Jaszewska Maja 189
 Jedlicki Jerzy 190
 Jeleński Konstanty 34, 36
 Jentys Maria 197
 Jongeneel Els 94,
 Jurecki Krzysztof 134, 136, 138, 139,
 234

 Kadłubek Zbigniew 120, 243
 Kalaga Wojciech 120, 205, 241, 243
 Kaniewska Bogumiła 114, 243
 Kapuściński Ryszard 167, 168, 170,
 171, 173, 181, 182, 190, 192–193,
 195, 196, 197, 199–200, 209,
 216–224, 237, 243
 Karpiński Alfons 17
 Karpiński Wojciech 56
 Kasperski Edward 174

 Kaszuba Elżbieta 119, 121, 243
 Kazimierz Wielki 150, 155
 Keats John 90
 Kędziora Andrzej 109
 Kempny Marian 234
 Kertész Imre 208, 215, 243
 Kisielewski Stefan 176, 202, 225
 Kleiner Juliusz 46
 Klejnocki Jarosław 240
 Klich Aleksandra 116, 117, 240
 Kloch Zbigniew 174, 178, 239
 Klonowski Ewa 189, 214
 Klose Karl Franz 116, 125–126, 129,
 133, 140, 240
 Kochanowicz Jacek 173
 Kołakowski Leszek 125–126, 243
 Kopciowski Adam 152, 244
 Kopczyk Michał 32, 243
 Korolko Mirosław 91, 243
 Korwin-Piotrowska Dorota 177
 Korzeniewski Bartosz 162
 Kościuszko Tadeusz 117–118
 Kostkiewiczowa Teresa 243
 Kowalczyk Andrzej Stanisław 50, 59,
 60, 62, 63, 65, 240, 243
 Kowalczyk Jerzy 111, 243, 249
 Krakowiak Małgorzata 42, 43, 53,
 59, 78, 79, 244
 Krakowski Shmuel 152, 244
 Krall Hanna 10, 168, 169, 170, 178,
 180, 181, 184, 186–189, 191, 195,
 197, 198–199, 200, 201, 203–214,
 216, 223, 228, 244, 246
 Krasuski Krzysztof 73, 248
 Krysiński Zbigniew 124, 244
 Kudelski Zdzisław 18, 239, 241, 243
 Kula Marian 177
 Kulawik Adam 241
 Kunz Dominique 98, 244
 Kunz Tomasz 232, 246
 Kurkiewicz Juliusz 217
 Kuron Victor 125

Kurtyka Janusz 153, 154
 Kuśmierczyk Seweryn 104, 239
 Kuśniewicz Andrzej 112
 Kuwałek Robert 152, 244
 Kuźniak Angelika 184, 226
 Kwintylian 92, 171

 LaCapra Dominic 163
 Lang Berel 172
 Laub Dori 187, 188
 Le Bon Gustaw 52, 244
 Lebenstein Jan 31, 36, 37
 Lebionak Dariusz 152, 244
 Leja Stanisław ks. 151
 Lejeune Philippe 177
 Leociak Jacek 176, 180, 244
 Levinas Emmanuel 196
 Lewczyński Jerzy 86, 132–139, 243,
 244, 245
 Lewinówna Zofia 145, 146, 239, 240
 Ligęza Wojciech 25, 245
 Lis Daniel 177
 Lisowski Krzysztof 86, 107, 134, 241,
 245, 247
 Lotto Lorenzo 69, 74
 Lubelska Magdalena 16

 Łebkowska Anna 16
 Łęcka Gabriela 193
 Łosińska Ewa 152, 153
 Łubowicz Elżbieta 245
 Łukasiewicz Małgorzata 174, 245
 Łysak Tomasz 186, 187

 Machaczyńska Pola 206
 Madej Teresa 110, 241
 Madejski Jerzy 109, 249
 Magala Sławomir 246
 Makaruk Katarzyna 207, 247
 Mandelsztam Osip 67
 Margański Janusz 162, 182, 246
 Markiewicz Henryk 171, 175

 Markowski Michał Paweł 90–91, 94,
 103, 177, 194, 245
 Marzęcki Józef 26, 247
 Maschadow Aslan 219
 Matuszak Remigiusz 104, 245
 Mendelowski Stanisław 151, 241,
 248
 Michałek Bolesław 104, 239
 Michałowska Marianna 137, 160,
 245
 Mikołajewski Jarosław 171, 212, 218
 Miodońska-Brookes Ewa 241
 Miodunka Władysław 232, 246
 Mitchell William John Thomas 94,
 245
 Mitosek Zofia 177, 245
 Mizerkiewicz Tomasz 105–106, 245
 Modigliani Amadeo 37
 Molisak Anna 181, 207, 247
 Mondral Karol 17
 Morawska Irena 36, 241
 Mrówczyński Piotr 196
 Murynowicz Marcin 245
 Mytych-Forajter Beata 85, 247

 Nadotti Maria 171
 Nałkowska Zofia 54, 60, 202, 207,
 212
 Nawrocka Ewa 114, 245, 248
 Nęcka Agnieszka 161
 Niedźwiedz Jakub 93, 246, 249
 Niekrawietz Hans 116, 128, 240
 Niemczak Stanisław 152
 Niece Nicéphore 104
 Nietzsche Fryderyk 174, 197, 245
 Niklewicz Piotr 52
 Nikostratos 92
 Niziołek Andrzej 190, 239
 Nora Pierre 7, 84, 162, 163, 170, 179,
 180, 183, 245
 Norwid Cyprian Kamil 55
 Nowacka Beata 193

- Nowak Włodzimierz 10, 168, 169, 170, 181, 184, 191, 195, 197, 226–230, 245
- Nowick Peter 7, 234
- Nowicka Ewa 234
- Nycz Ryszard 75, 76, 77, 178, 179, 187, 191, 194, 232, 245, 246
- Okopień-Sławińska Aleksandra 90, 243
- Olejniczak Józef 125, 129, 245
- Olszewska Maria Jolanta 46, 245
- Ortega y Gasset José 52, 245
- Ostaszewski Robert 114, 245
- Pankiewicz Józef 17
- Paprocki Bolesław 52, 244
- Pawłowski Włodzimierz 103, 246
- Paz Octavio 221
- Picon Gaetan 26, 246
- Piechota Magdalena 246
- Pilch Jerzy 237
- Plutarch 97
- Półcwiartek Józef 151, 249
- Pomorski Jan 175
- Popowski Remigiusz 92, 96, 241, 246
- Popowski Wacław Jan 205, 246
- Potkaj Tomasz 153
- Proust Marcel 156
- Prus Maciej 104, 246
- Pruszyński Ksawery 176
- Przyboś Julian 20, 21, 203, 239, 246
- Przybylski Ryszard 124, 241, 246
- Przybylski Ryszard K. 108, 109, 246
- Przybyszewski Stanisław 23
- Przymuszała Beata 90, 242, 249
- Rabizo-Birek Magdalena 124, 246
- Radziwon Marek 118, 247
- Rączy Elżbieta 145, 246
- Ręsakowski Władysław 135
- Ribbentrop von Joachim 131
- Ricoeur Paul 162, 167, 182, 246
- Riesenbach Joe 246
- Riesenbach Joseph 150
- Robillard Valerie 94
- Rodak Paweł 172
- Rodzińska-Chojnowska Aleksandra 151, 248
- Rorty Richard 205, 246
- Roszkowski Wojciech 207
- Rouillé André 95, 100, 104, 108, 246
- Różewicz Tadeusz 117, 164
- Ruszar Józef Maria 93, 241
- Rybicka Elżbieta 109, 237, 246
- Rymkiewicz Jarosław Marek 164
- Rysiewicz Adam 174, 239
- Sabor Agnieszka 176
- Salwa Piotr 90, 241
- Sander August 108
- Schenk Mathi 228
- Schenke Ernst 116, 240
- Schlögel Karl 232
- Schnapp Alain 137, 246
- Szczepański Jan Józef 225
- Sendyka Roma 94, 246
- Shanks Michael 137–138, 246, 247
- Sidorek Janusz 242
- Siemek Andrzej 142
- Sikora Sławomir 156, 157, 160, 234
- Simonides z Keos 97
- Skarga Barbara 196, 247
- Skoczylas Władysław 17
- Skwara Marek 93, 244, 249
- Skworz Andrzej 190, 239
- Sławek Tadeusz 205, 241
- Sławiński Janusz 42, 90, 191, 241, 243, 249
- Słowacki Juliusz 23
- Sobolewska Anna 103, 247
- Sobota Adam 136, 247
- Sokołowska Jadwiga 124, 247
- Sontag Susan 84, 109, 114, 247

- Soulages François 85, 100, 247
 Spengler Oswald 26, 247
 Stabro Stanisław 208, 236, 247
 Stefanowska Zofia 191, 241
 Stempowski Jerzy 14, 49, 50, 53, 55,
 56, 57, 58, 59, 247
 Stępnik Krzysztof 246
 Stieglitz Alfred 108
 Stojowski Andrzej 112
 Strzelecki Jan 208, 247
 Sturm Stefan 116, 240
 Sulikowski Andrzej 61, 106, 239, 247
 Svalbo Connie 137, 247
 Swoboda Tomasz 98, 244
 Szalowie (rodzina) 144, 147–149
 Szarek Jarosław 148, 150, 151, 155,
 248
 Szarota Tomasz 176
 Szaruga Leszek 198
 Szawiel Mariola 8, 239
 Szczygieł Mariusz 190, 227
 Szejnert Małgorzata 10, 168, 169,
 170, 173, 177, 181, 182, 184,
 191–192, 195, 230–237, 247
 Szewc Piotr 9, 85, 86–115, 120, 164,
 235, 241, 243, 247
 Szlachta-Misztal Justyna 124, 247
 Szpociński Andrzej 231
 Szpytma Mateusz 147, 148, 149, 150,
 151, 152, 153, 154, 155, 247, 248
 Szyborska Wisława 95
 Szymutko Stefan 72, 73, 248
- Śliwa Michał 121, 247
 Śliwiński Piotr 206
 Ślufińska Monika 121, 247
 Średziński Paweł 200
 Świda-Zięba Hanna 201
 Święch Jerzy 43, 44, 247
- Talbot William Henry Fox 104
 Tataara Marian 241
- Tejchma Jacek 151, 245
 Termer Janusz 103, 248
 Tischner Józef 196
 Tochman Wojciech 10, 168, 169,
 170, 181, 184–185, 186, 189–190,
 191, 195, 197, 200, 211–216, 223,
 224, 228, 248
 Tokarska-Bakir Joanna 198
 Topolski Jerzy 142
 Tozzi Verónica 8, 248
 Trevelyan George Macaulay 210
 Troczyński Konstanty 221, 222
 Trznadel Jacek 105, 239
 Turbielewicz Zygmunt 22
 Tyszkiewicz Teresa 153
- Ubertowska Aleksandra 114, 164,
 201, 203, 248
 Ujazdowski Michał Kazimierz 153
 Ulitz Arnold 116, 240
 Ulma Józef 144, 147, 152, 155, 164
 Ulma Wiktoria 144, 147, 152, 154
 Ulmowie (rodzina) 86, 144–154
 Uniłowski Krzysztof 123, 127, 230,
 233, 235
 Urbanowicz Andrzej 123, 127, 248
 Urynowicz Marcin 147
- Van den Braembussche Antoon 7,
 175, 227, 248
 Vignère de Blaise 99, 248
 Vincenz Stanisław 50, 207
 Vishniac Romana 114
- Wagner Peter 94
 Waniek Henryk 9, 85, 116–142, 240,
 243, 247, 248
 Waniek Wincenty 118
 Wańkowicz Melchior 167, 192
 Warhol Andy 136
 Wąs Gabriela 119, 243
 Waśko Andrzej 59, 80, 248

Wawaszczak Zbigniew 151, 249
Wergiliusz 129
Weston Edward 108
White Hyden 171, 174, 249
Wiśniewska-Weis Ilona 125, 249
Witkiewicz Stanisław Ignacy 128
Witosz Bożena 94, 103, 249
Wojda Dorota 236
Woldan Alois 232
Wróblewski Bogusław 221
Wroczyński Tomasz 59, 249
Wyka Kazimierz 42, 43, 54, 205, 249
Wyka Marta 59, 247, 248
Wysłouch Seweryna 90, 93, 96, 97,
242, 244, 249

Zabierowski Stefan 59, 244
Zagajewski Adam 164
Zajac Marek 176
Zajas Paweł 192
Zaleski Krzysztof 42, 249

Zaleski Marek 112, 125, 80, 181,
207, 210, 249
Zapędowska Magdalena 83, 239
Zawadzki Andrzej 194
Ziątek Zygmunt 183, 185, 199, 213,
249
Zięba Elżbieta 8, 248
Zięba Jan 8, 248
Ziejka Franciszek 16, 23, 249
Zieliński Jan 241
Zieniewicz Andrzej 174, 248
Ziomek Jerzy 91, 249
Ziontek Artur 104, 114, 249
Zwierzyński Leszek 59, 244

Żakowski Jacek 7, 167, 170, 216, 225,
226, 249
Żbikowski Andrzej 145, 245, 246
Żerelik Rościsław 119, 243
Żółciński Tadeusz J. 31
Żukowski Tomasz 207, 247

Aleksandra Dębska-Kossakowska
Beata Gontarz
Monika Wiszniowska

Representations of history in literature:
Testimonies – mediatisations – explorations

Summary

The idea of this book is to add new chapter to the works and essays of modern and contemporary literature, presenting growing interest in problems of history presentation. The twentieth century brought great changes in the understanding and the perception of the history, which inspired the authors to recognize how the history has been presented by selected works of Polish literature in the twentieth and twenty-first centuries and especially what are differences in point of view, mood of presentation or writer's strategic targets. This book is a successful illustration of the process in which the great historical relation has been changed from the domain of collective into polymorphic stream with many individual centres. The authors compare the selected examples of the historical events and processes, presented in different ontological, axiological and epistolary aspects.

The book consists of three parts: testimonies, mediatisation and exploration.

Aleksandra Dębska-Kossakowska shows in the first part the textual tracks of the history from the point of view of the individual experience, based on the selected diaries of A. Bobkowski, J. Czapski, and G. Herling-Grudziński. The subject of the analysis relates to the historical moment of the destruction of the European culture after the World War II.

In the second part, Beata Gontarz assesses the presence of the history in the novelistic fiction, using as an example the selected novels by P. Szewc, H. Waniek, and P. Czakański. Their oeuvre allows to put forward the thesis about the implicit features of the history presentation.

The subject of Monika Wiszniowska's deliberation in the part three are the contemporary relations in the genre of reportage. This domain of prose becomes now the important field of the meeting between scientific historical discourse and the reconstruction of the past reality by literature. The books by such authors as H. Krall, M. Szejnert, W. Jagielski, W. Tochman and W. Nowak introduce us in the world of variety of experience, understanding and meaning of the history.

Aleksandra Dębska-Kossakowska
Beata Gontarz
Monika Wiszniowska

Les représentations littéraires de l'histoire:
témoignages – médiatisations – explorations

Résumé

Le livre présent a été écrit dans le but de compléter le chapitre de la problématique de l'histoire dans la littérature contemporaine, éveillant de plus en plus d'intérêt dans le cercle des chercheurs en littérature. Puisque le XXe siècle a apporté un changement principal dans la compréhension, les principes ou le devoir de l'histoire, l'objectif des auteures repose sur la réflexion sur les représentations littéraires de l'histoire dans des textes choisis de la littérature polonaise du XXe et XXIe siècles ainsi que l'explication combien les façons de présenter l'histoire en tant que thème, devoir ou défi artistique diffèrent entre elles. L'étude est une illustration suivant du processus comment une grande narration de l'histoire s'est transformée d'un domaine collectif en un courant pluridimensionnel, avec de nombreux centres individuels. Les auteures comparent des exemples choisis où un événement historique ou un cours d'histoire sont présentés dans un aspect onthologique, axiologique, épistémologique définis.

Le livre se compose de trois parties : témoignages, médiatisations, explorations.

Dans la première partie, à l'appuie des notes choisies des journaux intimes d'Andrzej Bobkowski, Józef Czapski, Gustaw Herling-Grudziński, Aleksandra Dębska-Kossakowska montre des traces textuelles de l'histoire dans la perspective de l'existence individuelle. L'objet de l'analyse est le moment historique de la décomposition de la culture européenne après la Seconde Guerre mondiale.

Dans la deuxième partie, Beata Gontarz analyse la présence de l'histoire dans la fiction littéraire à l'exemple des romans choisis de Piotr Szewc, Henryk Waniek et Piotr Czakański, dont la production permet de formuler une thèse sur le caractère emprunté de la présentation de l'histoire.

Dans la troisième partie, la réflexion de Monika Wiszniowska porte sur des relations de reportage contemporaines. Ce type de prose devient aujourd'hui un espace de rencontre important entre un discours historique scientifique et

la reconstruction littéraire de la réalité passée. Les livres des auteurs comme : Hanna Krall, Małgorzata Szejnert, Wojciech Jagielski, Wojciech Tochman ou Włodzimierz Nowak apportent une réflexion diversifiée sur des types d'expériences et de compréhensions de l'histoire.

Redaktor: *Olga Nowak*
Projekt okładki i stron działowych: *Piotr Kossakowski*
Redakcja techniczna: *Małgorzata Pleśniar*
Korekta: *Luiza Przełożny*
Łamanie: *Grażyna Szewczyk*

Copyright © 2013 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2255-1
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-2399-2
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

Wydanie I. Ark. druk. 16,5. Ark. wyd. 14,5. Papier Ecco
Book Cream 70 g, vol. 2,0 Cena 38 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław